

Arabist in hart en nieren

Nederlandse ambassadeur in Caïro schrijft sociologische thriller over Syrië en ziet dat land nog geen akkoord sluiten met Israël

In Nederland kent men Nikolaos (Koos) van Dam vooral omdat hij tijdens de Golfcrisis ambassadeur was in Irak. Nog vertellen mensen hoe Nederlandse gijzelaars in Bagdad voor een prijke Rolexen kochten die Iraakse soldaten in Koeweit hadden gestolen. Die probeerden ze per diplomatieke post naar Nederland te sturen. Van Dam hoorde de hologes door het pakpapier heen tikken, maar deed alsof hij niet wist wat er in de pakjes zat. Hij verordonneerde alleen droogjes dat pakjes voortaan *hammer proof* moesten zijn.

Ook in de Arabische wereld heeft Van Dam, sinds 1991 ambassadeur in Caïro, de reputatie van een doortastend maar behoedzaam diplomaat. Veel Arabieren kennen hem, al is het maar van horen zeggen. Dat heeft weinig met Irak te maken, en alles met het feit dat hij net voor de tweede keer een gezaghebbend boek over Syrië heeft geschreven: *The Struggle for Power in Syria: Politics and Society under Asad and the Ba'ath Party*. Het boek, dat vorig jaar al in het Arabisch verscheen (de arabist Van Dam schreef het eigenhandig), gaat over het fiasco van de socialistische idealen van het Ba'ath-regime van president Assad. Assad is een alawiet. Toen de Ba'ath in 1963 de macht greep (Assad schoof zijn partijgenoten in 1970 opzij), waren alawieten een gediscrimineerde minderheid. Zij wilden de etnische en religieuze verschillen uitwissen, en van Syrië een staat maken waarin iedereen gelijk was. Maar het experiment strandde juist op die verschillen. De meerderheid van soennieten en de andere minderheden vertrouwden Assad niet, en omgekeerd. In plaats van een staat waarin iedereen gelijke kansen heeft, is Syrië nu een land dat door alawieten wordt geregeerd. Haaks op Assads ideaal dus. Dit is nog steeds het grootste taboe van Syrië.

Arabieren zijn gevoelig voor westerse studies naar clanvorming en sektarisme. Ze willen niet 'achterlijk' of feodaal gevonden worden. Van Dam begaf zich dus op glad ijs. Maar hij is geen romantische reiziger, geen impressionist. Hij baseerde zich op partijdocumenten, interviews, radio-uitzendingen en hard materiaal dat Syrische bronnen hem toespeelden. Hij groef zelfs examenpapieren op van de broer van Assad en een van Assads zonen. Daaruit

CAROLINE DE GRUYTER in Caïro

blijkt dat zij als eersten eindigden in de klas, en de zoon van de commandant van de republikeinse garde als tweede. Door dit soort dingen leest het boek, dat droog is geschreven, als een sociologische thriller.

Koos van Dam is nu echter, een beetje op zijn hoede. Maar geen Hollander in een exotisch decor. Hij voelt zich thuis in de Arabische wereld. De Tunesische kok dient couscous op in een traditionele stenen pot. De boekenkasten staan vol Arabische titels. Hij praat in zijn tuin, onder de avocadoboom, over zijn boek en zijn leven in het Midden-Oosten — waar deze zomer wellicht een eind aan komt, want

“dat zien we aan de vorm van zijn achterhoofd bijvoorbeeld.” De verhouding tussen de minderheden en de staat, de tegenstelling tussen ideaal en realiteit, fascineerde me. Die problematiek speelt overal ter wereld. Syrië is uitzonderlijk. Daar heeft een kleine minderheid van have-nots de macht in handen gekregen. Toch is Syrië een goede casestudy, omdat je ervan leert hoe etnische diversiteit een rol speelt in de politiek.

Lijkt Assad op Tito? Tito kwam ook uit een minderheid, wilde ook iedereen gelijk behandelen. En ook hij faalde.

‘Assad en Tito wilden oprecht van de discriminatie af. Ze wilden het een ander ook niet aandoen. Maar ze konden de vooroordelen

niet uitroeien. Ze raakten verstrikt in hun eigen machtsapparaat. Assads ideaal ging direct over in pure overlevingsstrijd. Omdat hij niemand vertrouwde en niemand hem, zag hij maar één manier om de macht te houden: alawieten op alle scharnierfuncties benoemen.

Toch benoemt Assad ook niet-alawieten op hoge posten.

‘De minister van Defensie en de stafchef zijn soennieten. Dan lijkt het net of Assad de meerderheid ook wat geeft. Maar daaronder zitten alawitische secondanten. Die zijn belangrijker. De man die de vredesbesprekingen met Israël leidt, is ook soenniet.

Toch, schrijft u, zal Syrië niet snel uit elkaar vallen.

‘Arabische minderheden willen hun land niet opdelen. Ze willen alleen de baas worden over het hele land, zoals in Libanon. Veel westerlingen hegriepen dat niet.’

Van Dam vertelt, met understatement, hoe de westerse kijk op minderheden in twintig jaar tijd totaal is omgeslagen. Hij weet nog dat een Nederlandse academicus begin jaren zeventig een studie naar Arabische minderheden onder ogen kreeg. ‘Ach,’ zei de man, ‘minderheden, dat speelt allang niet meer.’ Toen was Europa in de ban van het gelijkheidsideaal. Nu is er geen Europeaan meer die zegt dat etnische en religieuze diversiteit geen rol spelen. Dus kijken ze in de Arabische wereld alleen nog naar de verschillen. ‘Nu,’ zegt Van Dam, ‘ben ik degene die zegt: ho ho, er is ook nog zo iets als een eenheid.’

Gaat het lang duren voor Assad een ak-

‘DE MAN VAN DE GOLFCRISIS’

Het boek: *The Struggle for Power in Syria* verscheen deze maand bij T.B. Taurus, Londen, 14,95 pond.

De auteur: Nikolaos van Dam (1945), arabist en politicoloog, is Nederlands ambassadeur in Caïro.

De reacties: ‘Wie zijn bronnen zijn, weet ik niet,’ zegt een Syrische journalist, ‘maar ze zijn beter dan de mijne.’ Hij las de Arabische versie, die tot voor kort in Libanon onder de toonbank te koop was. Was: in de Libanese kranten ontstond zo’n levendige discussie over het boek dat de Syrische regering het ook daar op de zwarte lijst liet zetten. Volgens een Libanees in Caïro is dit boek een must — net als het

boek dat Van Dam in 1980 over de rol van de minderheden in de Syrische politiek schreef, en dat op allerlei universiteiten ter wereld nog steeds verplichte kost is.

waarschijnlijk wordt hij overgeplaatst.

Waarom bent u zo gefascineerd door Syrië?

‘Het was het eerste Arabische land dat ik als student bezocht. De mensen waren aardig en gastvrij, dat is een vorm van beschaving. Ik belandde in een samenleving waarin Koerden, Druzen, sjieten, joden, alle mogelijke lieden rondliepen. Het was de tijd van het Arabisch nationalisme. Gelijkheid, broederschap. Ik zat in mijn eentje in een hotel voor twee gulden per dag. Je kreeg nooit de kans om niet te praten. Maar wat je om je heen zag en hoorde, strookte niet met wat er officieel werd gepredikt. Zo zag ik in Damascus iemand onder een auto komen. ‘O,’ zei iedereen in het land waar je het woord ‘minderheden’ nauwelijks mocht uitspreken, ‘da’s een alawiet.’ ‘Hoe weten jullie dat?’ vroeg ik. ‘Nou,’ zeiden ze,

koord sluit met Israël?

'Heel lang, denk ik.'

Israël zegt dat Syrië de onderhandelingen blokkeert.

'Als je vindt dat Israël op de Golan moet blijven, kun je zeggen dat Syrië de onderhandelingen blokkeert. Maar als je vindt dat Israël de Golan moet teruggeven, ligt Israël dwars. Verder wil Israël banden aangaan waar de Syriërs niet aan toe zijn. Je kunt toch niet de helft van de Golan bezet houden en wel vast een ambassade in Syrië willen hebben? De Israëlische vlag in Damascus terwijl een deel van Syrië nog bezet is! Die dingen moeten spontaan gaan. Dit is meer een soort, eh, politieke verkrachting.'

Bent u in Israël geweest?

'Ja, met de minister. Later vanuit Libanon ging ik weleens naar de bezette gebieden. Toen de Oktoberoorlog uitbrak, zat ik op de Golan. Ik denk dat veel journalisten me benijd hebben.'

Wat vond u van Israël?

'Dat het nogal afwijkt van de Arabische wereld.

Bent u een typische arabist, die niet 'aan de andere kant' wil zitten?

'Het lijkt me interessant, maar ik heb er geen groot verlangen naar, nee.'

Vindt u de Arabische wereld leuker?

'Het is hier heerlijk. En ik heb steeds gebot dat ik overal op de goede momenten zat. In Irak tijdens de twee Golfoorlogen. In Libanon tijdens de Israëlische invasie in 1982. En Lybië was ook een geval apart.'

Spannender dan Egypte?

'Nou ja, Egypte is qua werk het interessantst. Politiek, economie, ontwikkelingsamenwerking, culturele samenwerking, je hebt alle portefeuilles tegelijk. Voor een gezin is Caïro beter. In Irak gegijzeld worden is niet leuk. Hier kunnen we overal heen. In Irak niet. Daar moet je een week van tevoren een nota schrijven, wanneer je gaat en met welke auto. Als je op donderdag die nota niet hebt geschreven voor de vrijdag daarop, moet je twee weken wachten voor je weg kunt.'

'Irak heeft olie, water, landbouwgrond, geen overbevolking. Met Egypte kan het een van de grootmachten worden in de regio. Iraki's hebben discipline. Ze hebben met pure dictatuur het analfabetisme uitgeroeid. In '79

hebben ze daar zelfs de Unesco-prijs voor gekregen. Dan zag je oude mannetjes in de moerassen op die eilandjes zitten, die waren aan het leren lezen en schrijven. Anders gingen ze de gevangenis in.'

'Je kunt niet de helft van de Golan bezet houden en dan al een ambassade in Damascus willen'

Van Dam kwam naar het Midden-Oosten in een tijd vol verheven idealen. Als Israël eenmaal vernietigd was, zouden de Arabieren weer een sterke, voorspoedige natie vormen. Nu maakt hij mee dat het ene land na het andere vrede sluit met Israël. Toch is hij niet

euforisch over het vredesproces. 'De Palestijnen hebben geen zicht op een rechtvaardige regeling. De bezetting duurt voort. Als er echt vrede was geweest, zou Hamas die aanslagen niet plegen. Zelfs in Egypte willen de boekhandelaren na zeventien jaar vrede nog geen Israëlische stand op de Caïro Book Fair. De psychologische barrière blijft.'

Wilt u geen ambassadeur in Damascus worden?

'Ik heb er vroeger wel om gevraagd, maar het kwam er nooit van. Als ik het nog had verwacht, had ik natuurlijk wel even gewacht met mijn boek.'

Wat gaat u doen na Caïro?

'Geen flauwe idee. Misschien zit ik hier nog een jaar. Dat zou ik niet heel erg vinden.' ■

Koos van Dam: 'Arabische minderheden willen hun land niet opdelen. Veel westerlingen begrijpen dat niet'